

Het einde van een periode (II*)

Na de krach van 1987 waren 'depressie-boeken' gedurende enige tijd zeer populair. Het populairst was wel *The great depression of 1990* van dr. Ravi Batra, een uit India afkomstige economie-hoogleraar aan Southern Methodist University in Dallas, Texas. Voor Batra kwam de krach als een geschenk uit de hemel. Zijn boek immers was al in 1985 verschenen en zou het nooit tot 1990, het voorspelde jaar van de depressie, in de boekwinkels hebben uitgehouden. Maar de beurskrach bracht het perspectief van een depressie nabij en Batra werd een rijk man.

Minder gelukkig met de affaire was Lester Thurow, de economie-hoogleraar en publicist, die nu decaan van de managementschool van MIT is. Thurow had zich in 1985 laten verleiden tot het schrijven van een voorwoord in Batra's boek, waarin hij de auteur prees om zijn "novel and brilliant exposition". Toen het boek met zijn sensationele boodschap op de New York Times bestsellerslijst kwam, werd Thurow door collega-economen, die Batra's boek maar van dubieuze kwaliteit vonden, meermalen op zijn voorwoord gewezen.

Nu is 1990 bijna voorbij. De depressie is niet gekomen en Batra is bijna alweer vergeten. Misschien werkt hij wel aan deel III, *The next boom* (na een succesverhaal komt meestal een vervolg, en deel II is al twee jaar geleden verschenen). Toch moest ik aan zijn depressie-theorie denken bij het lezen van een recent verschenen boek van de Amerikaanse politieke commentator Kevin Phillips, *The politics of rich and poor*, dat in politieke kringen in Washington op dit moment verplichte literatuur is.

Phillips maakte naam in 1969, toen hij in *The emerging republican majority* het begin van een nieuw tijdperk in de Amerikaanse politiek aankondigde, een tijdperk overheerst door een conservatieve ideologie en door republikeinse presidenten. De boodschap van zijn nieuwe boek is dat het republikeinse tijdperk ten einde loopt en dat de Amerikaanse politiek zich in deze jaren in een transformatieproces bevindt van waaruit de democraten als winnaars te voorschijn zullen komen.

Wat is nu het verband met Batra's *Great depression of 1990*? Wie Batra's boek indertijd gelezen heeft, herinnert zich misschien nog dat het onderwerp van dit boek een dertigjarige cyclus in de Amerikaanse economie was, welke cyclus zichtbaar was in de geldgroei en de inflatie. Hoge geldgroei en hoge inflatie in de jaren tien, veertig en zeventig van deze eeuw werden gevolgd door lage geldgroei en lage inflatie/deflatie in

J.J. van Duijn

de jaren dertig en zestig, en aan het einde van de jaren tachtig. Met een hapering tijdens de Amerikaanse burgeroorlog had dit dertigjarige patroon zich ook in de 19e eeuw voorgedaan.

Batra had nog een ander patroon ontdekt. De contracties van deze dertigjarige cyclus waren soms, maar niet altijd in depressies ontaard. Na 1870 was wel een depressie gevolgd, maar na 1900 niet. Na 1930 wel, maar na 1960 ook weer niet. Het leek alsof ieder tweede dal van de dertigjarige cyclus een depressie gaf. Dit ritme extrapolierend kwam Batra tot de *Great depression of 1990*.

Onderzoekend waarom sommige contracties depressies werden, constateerde Batra dat alle depressies in de Verenigde Staten voorafgegaan waren door jaren waarin de inkomens- en vermogensverdelingen in het land steeds ongelijker geworden waren. De rijken waren rijker en de armen waren armer geworden. Steeds was er een schuldenexplosie geweest; steeds waren de jaren voor de depressie jaren van speculatie geweest. En steeds was het uiteindelijk een financiële crisis geweest, die wat anders een gewone recessie zou zijn geweest tot een depressie had gemaakt.

Al die thema's vinden we terug in het boek van Phillips, die veel parallellen ziet tussen de jaren tachtig en de jaren twintig. De inkomens- en vermogensongelijkheid zijn in de jaren onder Reagan groter geworden dan ze ooit sinds 1929 geweest zijn. In de jaren twintig ging het toptarief van de inkomstenbelasting van 73% naar 25%; in de jaren tachtig ging het van 70% naar 28%. De jaren twintig waren jaren met hoge reële rentestanden; de jaren tachtig ook (een hoge reële rente is een effectieve inkomensherveder!). In de jaren twintig namen schulden explosief toe; in de jaren tachtig ook.

Phillips is vooral geïnteresseerd in de politieke consequenties van deze bewegingen. Is George Bush de Herbert Hoover van deze tijd? Zullen de verkiezingen van 1992 een politieke aardverschuiving teweegbrengen? Zullen de belastingtarieven in de Verenigde Staten drastisch omhoog moeten? Phillips suggereert dat al deze vragen met ja beantwoord kunnen worden. Over de economische consequenties van de jaren tachtig laat hij zich niet uit, behalve dan door te stellen dat in deze tijd de excessen van het vorige decennium ongedaan gemaakt zullen (moeten) worden.

Phillips verbaast zich erover dat de democraten niet al in 1988 de inkomensongelijkheid tot inzet van de verkiezingscampagne hebben gemaakt. De cijfers die hij presenteert laten zien dat, terwijl het gemiddelde reële gezinsinkomen tussen 1977 en 1988 met 2,2% steeg (met ontzettend weinig dus), de ongelijkheid zodanig was dat 80% van de gezinnen er in reëel inkomen op achteruit ging! Het gemiddelde kon alleen stijgen omdat de rijkste 1% het gezinsinkomen met 50% zag stijgen.

In het Amerika van de jaren tachtig kon Michael Milken van Drexel Burnham in één jaar een inkomen van \$ 550 mln. ontvangen, en gingen Fortune en Forbes lijsten van miljardairs presenteren, maar zag het mediane gezin zijn reële inkomen dalen en ging het armste deciel van de gezinnen er in reëel inkomen 15% op achteruit.

De taak waar Washington nu voor staat is om de afwikkeling van de jaren tachtig zo beheerst en geleidelijk als mogelijk is te doen verlopen. Uit het boek van Phillips kan hoop op een goede afloop worden geput. Want behalve de vergelijking met de jaren twintig (die door de depressie van de jaren dertig werden gevolgd) laat Phillips ons ook een eerdere vergelijkbare periode van republikeinse dominantie, van concentratiebewegingen en van toenemende inkomensongelijkheid zien: de 'gilded age', de jaren tachtig van de vorige eeuw, nu dus een eeuw geleden. Deze eindigden met een recessie, niet met een depressie. En na die recessie begon wereldwijd een periode van economische groei en voorspoed, die zo mooi was dat ze later 'la belle époque' is genoemd.

J.J. van Duijn

* In *ESB* van 14 februari 1990 werd al een bijdrage met deze titel geschreven. Er is echter zo'n veelheid aan tekenen, dat we aan het einde van een tijdvak gekomen zijn, dat we veel columns zouden kunnen schrijven met allemaal die zelfde titel.